

Teresa van Ávila

Innerlijke burcht

Gewetensbrieven

CARMELITANA

Tweede druk

© Carmelitana, Gent (www.carmelitana.be)

Oorspronkelijke titel: Castillo interior - Relaciones y Mercedes

Inleidingen en voetnoten: Elisabeth Peeters en Ulrich Dobhan

Vertaling: Carlos Noyen

I.S.B.N.: 978-90-70092-98-6

D: 2014/0770/03

Drukkerij: New Goff

Vormgeving: Studiostraid, Brugge

NUR: 707

INHOUD

INNERLIJKE BURCHT OF VERBLIJVEN	5
INLEIDING	10
TEKST	51
GEWETENSBRIEVEN	267
INLEIDING	268
TEKST	279
AANHANGSEL	355

Innerlijke burcht

INHOUD

INLEIDING 10

INNERLIJKE BURCHT OF VERBLIJVEN (VOORWOORD) 51

Deze verhandeling, 'INNERLIJKE BURCHT' genoemd, schreef Teresa de Jesús, moniale van Onze-Lieve-Vrouw van de Karmel, voor haar zusters en dochters, de ongeschoeide karmelietessen.

EERSTE VERBLIJVEN 55

Hoofdstuk 1 55

Over de schoonheid en de waardigheid van onze ziel.
Een vergelijking helpt ons het te begrijpen.
Voordelen verbonden aan het herkennen van de gaven die we van God ontvangen.
Het inwendig gebed, toegangspoort tot deze burcht.

Hoofdstuk 2 61

Hoe lelijk een ziel in staat van doodzonde is.
Hoe God dit aan iemand heeft willen tonen.
Het kennen van zichzelf.
Nuttige zaken, waard te worden aangestipt.
Hoe deze verblijven opvatten.

TWEDE VERBLIJVEN 73

Enig hoofdstuk

Belang van de volharding, wil men de laatste verblijven bereiken.
De hevige strijd die de duivel voert.
Wat voor nut het heeft, aanvankelijk geen verkeerde weg te kiezen wil men slagen.
Een doeltreffend middel waarvan zichzelf de ervaring opdeed.

DERDE VERBLIJVEN 82

Hoofdstuk 1 82

Hoe we, zolang we in dit ballingsoord leven, weinig zekerheid hebben, ook al bereikten we een hoge graad van gebed.
Hoe met vrees verder gaan.
Enkele goede opmerkingen.

Hoofdstuk 2 89

Vervolg van hetzelfde onderwerp.
Dorheden in het gebed en mogelijke gevolgen.
Noodzaak om onszelf te toetsen.
Manier waarop de Heer beproeft wie zich in deze verblijven bevinden.

VIERDE VERBLIJVEN	97
Hoofdstuk 1	97
Verskil tussen voldoeningen en tederheid in het gebed, en genietingen.	
Het verschil kennen tussen gedachten en verstand maakte haar blij.	
Nuttig voor wie erg verstrooid is bij het bidden.	
Hoofdstuk 2	106
Vervolg van hetzelfde onderwerp.	
Een vergelijking legt uit wat een genieting is en hoe men ze kan verkrijgen zonder ze te zoeken.	
Hoofdstuk 3	112
Het gebed van ingekeerdheid.	
Gewoonlijk verleend door de Heer vóór het gebed dat we daarnet bespraken.	
De uitwerkingen van dit gebed en van het voorgaande dat handelde over de genietingen die de Heer geeft.	
 VIJFDE VERBLIJVEN	 123
Hoofdstuk 1	123
Hoe de ziel in het gebed met God verenigd wordt. Waaraan herkennen dat het geen bedrog is.	
Hoofdstuk 2	131
Vervolg van hetzelfde onderwerp.	
Een fijne vergelijking verklaart het gebed van vereniging.	
Wat dit gebed in de ziel uitwerkt.	
Merkwaardige gegevens.	
Hoofdstuk 3	139
Vervolg van hetzelfde onderwerp.	
Een andere vorm van vereniging die de ziel met Gods genade kan bereiken.	
Hoe belangrijk de naastenliefde daarvoor is.	
Dit hoofdstuk is zeer nuttig.	
Hoofdstuk 4	146
Vervolg van dezelfde stof, nadere verklaring over deze manier van bidden.	
Hoe belangrijk het is waakzaam verder te gaan, daar de duivel zich actief inzet om wie zich op deze weg begeven heeft, te doen terugkeren.	
 ZESDE VERBLIJVEN	 153
Hoofdstuk 1	153
Hoe de beproevingen toenemen wanneer de Heer grote gunsten begint te schenken.	
Over deze beproevingen, en hoe zij die dit verblijf hebben bereikt, ze doormaken.	
Het is een goed hoofdstuk voor wie deze inwendige beproevingen ondergaan.	

Hoofdstuk 2	162
<p>Enige middelen door de Heer gebruikt om de ziel te wekken. Vrees is blijkbaar overbodig, al gaat het om een zeer verheven iets, en betreft het grote genaden.</p>	
Hoofdstuk 3	167
<p>Vervolg van hetzelfde onderwerp. Hoe God spreekt tot de ziel wanneer Hij dit verlangt te doen. Hoe men zich dan te gedragen heeft, met voorbijgaan van eigen inzichten. Enkele tekens waardoor de ziel kan vaststellen of het bedrog is of niet. Een heel nuttig hoofdstuk.</p>	
Hoofdstuk 4	177
<p>Handelt over hoe God de ziel tot de vervoering, de extase of de verrukking verheft. Naar mijn mening is dat allemaal een en hetzelfde. Er is veel moed nodig om grote gunsten van Zijne Majesteit te ontvangen.</p>	
Hoofdstuk 5	186
<p>Vervolg van hetzelfde onderwerp. Hoe God de ziel verheft door de vlucht van de geest op een andere wijze dan tot nu toe beschreven werd. Waarom er moed voor nodig is. Iets over deze gunst die de Heer op een genotvolle manier verleent. Een zeer nuttig hoofdstuk.</p>	
Hoofdstuk 6	192
<p>Over een uitwerking van het gebed, besproken in vorig hoofdstuk. Het bewijst dat deze toestand echt is en geen zelfbedrog. Over een andere gunst die God de ziel geeft om haar aan te wakkeren Hem te loven.</p>	
Hoofdstuk 7	199
<p>Over de droefheid om hun zonden, gevoeld door de zielen aan wie God bovengenoemde genaden verleent. Over de grote dwaling zich de mensheid van onze Heer en Verlosser Jezus Christus, zijn heilig lijden, zijn leven, zijn glorievolle Moeder en de heiligen, niet meer te willen voorstellen, hoe ver je ook in het geestelijk leven gevorderd bent. Dit hoofdstuk is zeer nuttig.</p>	
Hoofdstuk 8	208
<p>Hoe God zich door een verstandelijk visioen aan de ziel meedeelt. Enkele raadgevingen daaromtrent. Uitwerkingen ervan, zo het echt is. Het is raadzaam deze gunsten verborgen te houden.</p>	

Hoofdstuk 9	215
<p>Hoe de Heer zich in een visioen van de verbeelding meedeelt aan de ziel. Waarom sterk aangeraden wordt niet te verlangen deze weg te volgen. Een zeer nuttig hoofdstuk.</p>	
Hoofdstuk 10	224
<p>Over verscheidene andere gunsten. God geeft ze de ziel op een manier die verschilt van de voorgaande. Over de grote voordelen die haar daardoor geboden worden.</p>	
Hoofdstuk 11	228
<p>Over het verlangen dat God in de ziel stort om Hem te genieten. Dit is zo geweldig en hevig dat het haar leven in gevaar brengt. Over het voordeel dat ze door deze gunst van de Heer ontvangt.</p>	
ZEVENDE VERBLIJVEN	234
Hoofdstuk 1	234
<p>Over de gunsten die God geeft aan de zielen die de zevende verblijven zijn binnengegaan. Over blijkbare verschillen tussen ziel en geest, al zijn beide één. Er zijn hier merkwaardige dingen.</p>	
Hoofdstuk 2	241
<p>Vervolg van hetzelfde onderwerp. Fijne vergelijkingen helpen het onderscheid te maken tussen de geestelijke vereniging en het geestelijk huwelijk.</p>	
Hoofdstuk 3	248
<p>Over de grote uitwerkingen van dit gebed. Aandacht en kennis zijn nodig, want het verschil tussen deze uitwerkingen en de voorgaande is een wonder iets.</p>	
Hoofdstuk 4	256
<p>Hiermee sluit het boek af. Het geeft te verstaan wat de Heer beoogt wanneer Hij de ziel zó begunstigt, en wijst op de noodzaak dat Marta en Maria samengaan. Een zeer nuttig hoofdstuk.</p>	
EPILOOG	265

INLEIDING

“Toen ik vandaag de Heer smeekte in mijn plaats te spreken, (...) kwam me voor de geest, wat van bij de aanvang als grondslag voor dit werk zal dienen. Namelijk: onze ziel beschouwen als een burcht, helemaal gemaakt uit slechts één diamant of uit een helder kristal. Ze omvat veel vertrekken, net zoals er veel woningen zijn in de hemel” (1 V 1,1)¹. Zo presenteert Teresa de gelijkenis die in zekere zin de rode draad zal worden van haar belangrijkste werk *Innerlijke burcht*. Telkens weer komt ze op de allegorie van de burcht terug, in elk geval zonder er zich op een slaafse wijze aan te houden, want nog twee andere allegorieën vlecht ze er doorheen. Vooral in de laatste twee respectievelijk drie Verblijven komen ze duidelijk aan bod: er is de huwelijksallegorie als beeld van de innige vereniging van de mens met God, maar er is vooral de wonderbare allegorie van de zijderups die zich tot een vlinder ontwikkelt, een beeld voor het noodzakelijke sterven aan de ik-gerichte oude mens (de rups), opdat hij zou kunnen ontwaken tot de innerlijke vrijheid van het nieuwe leven in Christus (als “vlinder”).

Hiermee is Teresa erin geslaagd een meesterwerk van de christelijke literatuur, zelfs van de wereldliteratuur, tot stand te brengen. Zo komt zij in de rij te staan van de grote mannelijke en vrouwelijke mystici zoals Augustinus, Bernardus van Clairvaux, Hildegard van Bingen, Hadewijch van Antwerpen, Meester Eckhart, Gertrud van Helfta, Mechtild van Magdeburg of van Joannes van het Kruis. Maar ook haar plaats onder de groten uit de wereldliteratuur als Dante, Cervantes, Shakespeare, Pascal, Dostojewski of Schiller en Goethe, is erdoor verzekerd.

Deze inleiding omvat vier stappen. Eerst wordt de historische en biografische context waarin dit werk tot stand kwam, toegelicht (1.). Verder schetsen wij het ontstaan (2.) en gaan we op zoek naar de inspiratiebronnen van de *Innerlijke burcht* (3.). In een vierde stap beschrijven wij de spirituele weg, zoals hij in de *Innerlijke burcht* geschetst wordt (4.).

Meteen wordt ook de vraag naar de actuele betekenis van dit werk beantwoord. Want dit baanbrekende werk heeft als nooit te voren de geestelijk zoekende mens van vandaag heel wat te bieden.

¹ Deze afkorting betekent: *Eerste Verblijven, Eerste Hoofdstuk, paragraaf 1.*

1. De historische context

Het jaar 1577, het jaar waarin Teresa – zij is 62 jaar – de *Innerlijke burcht* heeft geschreven, neemt in haar biografie een bijzondere plaats in. In dit jaar spitste de tegenstand en het verzet tegen haar werk en dat van de door haar gestichte zogenaamde ‘ongeschoeide (broeders en zusters)’² zich op een dramatische wijze toe; toen Joannes van het Kruis, haar nauwe medewerker, begin december van dat jaar met geweld werd opgepakt en in een kerker opgesloten werd, bereikten de conflicten ongetwijfeld een hoogtepunt.

Politieke achtergrond

In tegenstelling tot de andere landen van het christelijke Westen waren in Spanje al in de loop van de 15de eeuw in de kerk en in de meeste religieuze orden hervormingen doorgevoerd. Zij werden dankzij de hervormingsijver van kardinaal Francisco Jiménez de Cisneros (gestorven in 1517) en gesteund door koningin Isabella van Castilië (gestorven in 1504), geïntensiveerd en hadden al een welbepaalde vorm aangenomen³. Karel V, die onder de naam Carlos I, vanaf 1517 als opvolger van zijn grootvader Ferdinand I (gestorven in 1517), koning van Spanje was, zette deze hervormingen voort⁴. Maar het was vooral zijn zoon Filips II, vanaf 1555 koning van Spanje, die de zaak van de kerkhervorming onder de naam *reforma del rey – hervorming door de koning* met een nieuw elan doorzette. Deze door de koning geëiste hervorming van de religieuze orden volgens de stijl van Francisco Jiménez de Cisneros, d.w.z. volgens de levenswijze van de clarissen⁵, kende toen een grote populariteit.

Door het decreet van het Concilie van Trente over de hervorming van de religieuze orden van 1563 verscherpten zich zonder meer de reeds bestaande spanningen tussen de Romeinse Curie en de hervormingspolitiek in Spanje. Zij vallen gedeeltelijk te verklaren door het feit dat er in Spanje sterke hervormende krachten aan

2 Met deze naam (*descalzos*) werden in die tijd in Spanje de aanhangers van de hervorming binnen de orde genoemd. Deze term *-descalzos-* past haar in feite niet omdat Teresa met haar voorstelling van religieus leven zich duidelijk van het toen heersende ideaal, het zogenaamde *rigorisme*, ten gunste van de voor haar zo typische *suavidad* (zachtheid) distantieert.

3 Zie U. DOBHAN, *Gott-Mensch-Welt in der Sicht Teresas von Ávila*, Frankfurt am Main, 1978, blz. 86-104.

4 Als keizer van het Heilig Roomse Rijk werd buiten Spanje zoveel beslag op hem gelegd dat hij zich alleen onrechtstreeks aan deze taak kon wijden.

5 Zie Teresa's opmerking bij de zogenaamde 'stichtingsbijeenkomst' in het klooster van de Menswording in Ávila in oktober 1560: "Toen ik bij gelegenheid met iemand sprak, zei die persoon tot mij en tot de anderen die erbij waren, dat zij zich afvroeg of wij niet, als zusters, de levenswijze van de ongeschoeiden konden volgen. Er kon toch een nieuw klooster worden opgericht?" (*Mijn Leven* 32, 10)

het werk waren, terwijl het pausdom in Rome een van zijn donkerste tijden uit de geschiedenis doormaakte⁶. De koning, die de door het Concilie uitgevaardigde besluiten als ontoereikend beschouwde, vaardigde in de marge van het Concilie bijzondere volmachten uit. Daaronder hadden dan de oversten van de religieuze orden te lijden, toen zij de hun door het Concilie opgelegde visitatieplicht van hun orde vervulden. De Romeinse Curie wilde immers dat haar hervormingsprogramma zich over de hele kerk verspreidde. Zo kwamen de hervormingen van Rome en die van Filips II regelrecht tegenover elkaar te staan.

De situatie in de Karmel

.....

In de Spaanse Karmel verliep de evolutie anders. Daar de kloosters in Andalusië en Castilië van oudsher maar weinig contact met het centrum van de orde hadden⁷, had de hervormingsijver van Johannes Soreth en Nicolaas Audet, generaals van de orde, in Spanje nauwelijks uitwerking. Dit betekent dat de inplanting en de uitbreiding van de vrouwelijke tak van de orde – die pas in 1452 aan de Nederrijn ontstaan was – zich op afstand van het centrum van de orde voltrokken. Eveneens hadden de karmelietessenkloosters nauwelijks contact met elkaar, ook al lagen ze, zoals de drie in het diocees Ávila – Ávila, Fontiveros, Piedrahita – dicht bij elkaar. Toen de generale overste Giovanni Battista Rossi in het jaar 1566 naar Spanje kwam voor de visitatie van de orde in opdracht van het Concilie, viel het hierboven aangehaalde jurisdictieconflict tussen de Romeinse Curie en het Spaanse hof duidelijk te bespeuren. De ontmoeting met Teresa in het door haar gestichte en hervormde klooster tussen 20 en 27 april 1567 was voor hem alleszins een lichtpunt bij zijn moeilijke taak. Dit bleef zo tot aan het generaal kapittel van Piacenza in 1575, toen Teresa al een hele reeks kloosters gesticht en hervormd had. Men kan omstreeks deze tijd in de Spaanse Karmel van een tweevoudige jurisdictie spreken: deze van de orde, dus vertegenwoordigd door de generale overste, en deze van de Spaanse koning, die de hervorming door apostolische visitators, meestal dominicanen, probeerde door te voeren. Daartoe had de breve *In prioribus* van 16 april 1567 hem gemachtigd. Dit pauselijke schrijven gaf de plaatselijke bisschoppen de opdracht tot de visitatie en de hervorming van de karmelietenkloos-

6 De 'sacco di Roma' (plundering van Rome) door de landsknechten van Karel V in 1527 werd door Alfonso de Valdés, een vooraanstaand ambtenaar aan het hof van Karel V in Spanje als een soort godsoordeel beschreven: "Zo heeft God, in wie wij terecht ons gehele vertrouwen gesteld hebben, de beledigingen die ons ten onrechte aangedaan werden, willen wreken." (M. BATAILLON, *Erasmus y España*, Buenos Aires, 1966², blz. 366)

7 Zie bv. de korte opmerking van Teresa: "De algemene oversten van onze orde verblijven altijd te Rome. Nog nooit kwam één van hen naar Spanje over." (Kloosterstichtingen 2,1)

ters, die recentelijk door de generale overste van de orde krachtens het Tridentijnse hervormingsdecreet gevisiteerd waren. Toen in de loop van de tijd de spanningen tussen de niet-hervormde tak van de orde, de zogenaamde ‘geschoeiden’, en de door Teresa gestichte ‘ongeschoeiden’ toenamen, steunden de eersten op de generale overste, de laatsten op de visitators. Op kortere of langere termijn moest dit leiden tot de opheffing van het hervormingswerk van Teresa of tot de splitsing van de orde⁸.

Hoogtepunt van de conflicten

.....

Op het generaal kapittel van Piacenza in Italië (mei 1575) werden concrete maatregelen tegen de ‘ongeschoeiden’ of ‘hervormden’ getroffen. Hun situatie werd op dat moment als volgt beschreven: “Het canoniek geldige bestaan van de kloosters van de ongeschoeide karmelieten in Castilië en Andalusië werd van de kant van de nuntiatuur in Madrid en de pauselijke curie in Rome officieel erkend. Vanuit het standpunt van de generaal en van de orde waren alleen de kloosters in Castilië legitiem; die van Andalusië echter niet, zodat hun oversten en leden als ongehoorzaam, rebels en verstokt golden, geëxcommuniceerd en gesuspenseerd werden.”⁹ De Portugese karmeliet Jerónimo Tostado kreeg van de generale overste de opdracht de bepalingen van het generaal kapittel door te voeren. Een gevolg van deze bepalingen was dat Teresa, die in mei 1575 naar Sevilla was gekomen om er een klooster te stichten, het bevel kreeg zich in een klooster naar eigen keuze terug te trekken, wat zij ook deed nadat zij haar stichting volbracht had. Op 23 juni 1576 komt zij in Toledo aan¹⁰.

In september 1576 roept pater Gracián in zijn functie van apostolisch visitorator – hij had deze benoeming van de nuntius Nicolás Ornamento gekregen – een kapittel voor de ongeschoeide karmelieten in Almodóvar del Campo bijeen, waaraan ook Joannes van het Kruis deelnam. Onderwerp van deze bijeenkomst zijn de constituties voor de toekomst om de nieuwe levenswijze te beschermen.

Jerónimo Tostado, de door de generale overste Giovanni Battista Rossi benoemde visitorator, verwierf op basis van valse informatie uit Spanje¹¹ van de pauselijke curie

8 Zie O. STEGGINK, *La reforma del Carmelo español, Ávila, 1993*, blz. 309-314.

9 *Diccionario de Santa Teresa, Burgos, 2002*, blz. 1130.

10 Het is in geen geval duidelijk wie haar deze opdracht meegedeeld heeft: de generaal, het definitorium of het generaal kapittel.

11 De nuntius Nicolás Ormaneto schreef bijvoorbeeld op 26 januari 1577 aan F. Buoncompagni: “De broeders die naar Rome gekomen zijn, hebben u een grote leugen verteld,” en enkele dagen later: “Dit ene vraag ik u: geloof niet al te vlug de broeders die klagen, en vorm op grond daarvan geen oordeel, zolang u over hen geen rekenschap afgelegd heeft.”

aanzien en kreeg ondersteuning, vooral dankzij Felipe Buoncompagni, de neef van de paus¹², vanaf 5 februari protector van de orde. Tegenover hem, hoewel hij onervaren en jong was, verbleekte de invloed van de ervaren en slimme pauselijke nuntius in Spanje, Nicolás Ormaneto, die Jerónimo Gracián bij zijn zware opdracht als visitator van de geschoeide karmelieten steeds ondersteund had. Toen deze op 18 juni 1577 stierf, werd de situatie uiterst kritiek, te meer daar zijn opvolger in het ambt van nuntius in Spanje, Filippo Sega¹³, een neef van de Buoncompagni's en dus ook familielid van de paus, bevooroordeeld stond tegenover de ongeschoeiden en alles op alles zette om Jerónimo Gracián uit te schakelen. Op 29 augustus kwam hij al in Madrid aan, waar hij op 14 september door Jerónimo Tostado over alles geïnfomeerd werd. Hij had actief aandeel aan de 'verknalde verkiezing' in het klooster van de Menswording op 7 oktober 1577 en aan het met geweld oppakken van Joannes van het Kruis in de nacht van 3 op 4 december 1577. Teresa was midden juli 1577 naar Ávila verhuisd om daar haar door het generaal kapittel in Piacenza opgelegde 'huisarrest' voort te zetten. De eigenlijke aanleiding echter was ook het onder de orde plaatsen van het klooster van San José in Avila, zoals gebeurde met alle kloosters die zij gesticht had.

Ten aanzien van deze wirwar van visitators en tegen-visitators, verkregen en verloren volmachten, nuntii en tegen-nuntii levert Teresa in een brief het volgende commentaar: "Het lijkt een unieke komedie te zijn."¹⁴ De situatie kwam pas dan tot ontspanning, toen in 1580 een eigen provincie van de ongeschoeide karmelieten opgericht werd¹⁵.

Teresa en de inquisitie

.....

Hoewel Teresa de alomtegenwoordige inquisitie niet vaak vermeldt, heeft zij in haar leven toch een belangrijke betekenis. In elk geval slaagt ze erin zich door haar niet te laten intimideren en haar gedachten toch aan het papier toe te vertrouwen, en dat in een tijd waarin oppositie tegen het Heilig Officium alleen buiten de monarchieën mogelijk was, daarbinnen echter ongewoon. We herinneren hier

12 *Gregorius XIII (Ugo Buoncompagni), paus van 1572 tot 1582. De zogenaamde gregoriaanse kalenderhervorming gaat op hem terug.*

13 "Als nuntius was hij niet alleen met grote volmachten uitgerust, maar hij beschikte ook over een luisterrijke hofhouding met tot 50 man in dienst o.a. secretarissen, pages, kamerdienaars, kok, barbier, vervoerders..." (*Diccionario de Santa Teresa*, blz. 1149).

14 Brief van 27/28 februari 1577 aan Lorenzo de Cepeda.

15 Met de Breve "Pia consideratione" van Gregorius XIII van 22 juni 1580. De officiële uitvoering volgde op 3 maart 1581 op het kapittel van Alcalá de Henares.

aan haar apologie van de vrouw in de eerste versie van *Weg van volmaaktheid*, waar zij vaststelt dat “de rechters van deze wereld louter mannen zijn” en “dat er geen deugd van een vrouw bestaat die niet verdacht gemaakt wordt”(4,1). Denken wij ook aan haar verdediging van het inwendig gebed, die voor de censor de aanleiding is tot de volgende kanttekening: “Het klinkt alsof zij de inquisitie verwijt dat zij de boeken over het inwendig gebed verbieden” (*Weg* 36,4). Toen iedereen angst had voor de inquisitie en haar daarom wilde waarschuwen, schreef zij: “Ik vond het kostelijk en moest erom lachen. Op dat gebied was ik immers nooit bevreesd. (...) Ik stelde hen gerust wat dat betreft.”¹⁶ Zij slaagt er zelfs in zich ironisch over de inquisitie te uiten¹⁷, wat er werkelijk op wijst dat zij erboven stond. Toch had zij ook rechtstreeks met de inquisitie te maken, precies in de jaren waarin de geschillen omtrent haar persoon en haar werk zich toespitsten.

Teresa's Vida (autobiografie) bij de inquisitie (1574/75)

In het jaar 1574 duikt de naam van Teresa voor het eerst in een document van de inquisitie op, en wel in verband met de rector van de universiteit van Baeza, Bernardino Carleval, die zij bij de stichting van het klooster in Malagón had leren kennen. Omdat er zich rondom hem een kring van vrome vrouwen had gevormd, duurde het niet lang tot de inquisitie ingreep. Zo werd Teresa ook daarbij betrokken. Alonso López, de ambtenaar die met het onderzoek belast was, stuurde eind 1574 een bericht naar het opperste inquisitietribunaal in Madrid waarin “over Teresa de Jesús, de karmelietes uit Ávila,” geschreven stond “dat ze een grote dienaar van de Heer is en dat zij over haar openbaringen een boek heeft geschreven dat het boek van de heilige Catharina van Siëna ver overtrof, en dat daarin sprake is van veel martelaren die haar orde zal voortbrengen.”¹⁸ Daardoor beschikte de inquisitie over een schriftelijk bewijs van haar *Vida*.

Ongeveer in dezelfde tijd werd bij de inquisitie van de kant van de prinses van Eboli, Ana de Mendoza, een klacht vanwege haar *Vida* aanhangig gemaakt. Dit was een wraakactie van de hoogedele dame. Teresa had namelijk haar zusters uit Pas-trana, een klooster dat de prinses gesticht had en waar ze na de dood van haar man tijdelijk verbleef, weggehaald. Bij haar intrede had Teresa haar *Vida* gegeven, waarvan zij sinds dat ogenblik over een afschrift beschikte. Zo gebeurde het dat in het begin van de jaren 1575 tegelijkertijd van twee kanten tegen Teresa's *Vida* voor de inquisitie in Madrid een gerechtelijk onderzoek liep. Domingo Báñez werd

¹⁶ *Mijn Leven*, 33, 5.

¹⁷ *Zie het Vejamen (Zoek jezelf in Mij)*, 1 en 4.

¹⁸ E. LLAMAS MARTÍNEZ, *Santa Teresa y la Inquisición española*, Madrid, 1972, blz. 34.

hiermee belast. Op 7 juli 1575 velde hij een positief oordeel over haar boek. Zelfs de grootinquisiteur, Gaspar de Quiroga, die al begin 1577 met de *Vida* bezig was¹⁹, sprak er zich lovend over uit: “Het is mij een grote vreugde dat ik haar (Teresa) heb leren kennen. Ik had daar al lang naar uitgezien, (...) want ik heb haar boek (*Vida*) gelezen; het bevat een totaal betrouwbare, ware en nuttige leer.”²⁰ Hiermee kwam Teresa als overwinnaar uit dit gevaar.

Aanklachten in Sevilla (1575-1579)

Teresa bleef van 26 mei 1575 tot 28 mei 1576 in Sevilla om er een klooster te stichten. Zij raakte in het vizier van de inquisitie door een novice, María del Corro, “een grote vrome vrouw;” zoals María de San José van haar zegt, “die al in de hele stad als een heilige werd beschouwd. (...) Naar eigen zeggen was ze nog heiliger dan ze was in de ogen van de mensen.”²¹ Na amper vier maanden verliet zij het klooster en klaagde Teresa voor de inquisitie aan. Het tribunaal van Sevilla voerde in een rapport van 23 januari 1576 voor de inquisitie in Madrid de volgende beschuldigingen aan: “...zo te zien gaat het om een nieuwe leer, vol bijgeloof en bedrog, verwant aan de Alumbrados in Extremadura.”²² Bovendien vroeg de inquisitie van Sevilla Teresa’s *Vida* op, “daar alles of het meeste van wat men Teresa ten laste kon leggen, daarin stond.”²³ Weer gaat het om Teresa’s *Vida*. Op bevel van de met het onderzoek belaste consultants heeft Teresa in de *Gewetensbrieven* 58 en 59 daaromtrent stelling genomen. Het oordeel werd de opperste autoriteit van de inquisitie in Madrid voorbehouden, die al het jaar ervoor over haar had geoordeeld. Uit zinspelingen in een brief van 29 april 1576 aan haar nicht María Bautista in Valladolid kan men opmaken dat het oordeel positief uitviel.

De jaren daarop werd Teresa samen met Jerónimo Gracián nogmaals voor de inquisitie aangeklaagd. Toch bleek dat de beschuldigingen louter verdachtmakingen en leugens waren. Op 21 april 1579 kon Teresa hem medelen dat in het klooster van Sevilla eindelijk rust en vrede waren teruggekeerd.

Ook al kenden uiteindelijk al die aanklachten en processen een goed einde, toch betekenden zij voor Teresa een lange periode van spanning en onzekerheid. Maar dit alles behoorde tot de historische achtergrond waartegen zij haar hoofdwerk de *Innerlijke burcht* schreef.

19 Zie de brief van 27/28 februari 1577 aan Lorenzo de Cepeda: “Er is goed nieuws van mijn papieren (*Vida*). De grootinquisiteur leest ze, wat iets helemaal nieuws is. Men heeft hem vol lof erover verteld.”

20 Dit was in 1580 (*Biblioteca Mística Carmelitana* 15, blz. 15).

21 MARIA DE SAN JOSÉ, *Libro de Recreaciones, in Escritos espirituales*, Roma, 1979, blz. 206.

22 Zie hierover de korte samenvatting in U. DOBHAN, *Gott-Mensch-Welt...*, blz. 114-116.

23 E. LLAMAS MARTÍNEZ, *O.c.*, blz. 78.

2. Het ontstaan van de *Innerlijke burcht*

Voorgeschiedenis

Op 17 januari 1577 schreef Teresa vanuit Toledo, waar zij door een verordening van het generaal kapittel van Piacenza onder huisarrest stond, aan haar broer Lorenzo: “Ik richtte mij tot de bisschop met de vraag naar mijn boek (*Vida*), want misschien krijg ik zin om het te voltooiën met wat de Heer mij nadien nog geschonken heeft. Want er zou nog iets meer en zelfs groots van kunnen worden, als het de Heer welgevallig is en als ik erin slaag het onder woorden te brengen. Mocht dit niet het geval zijn, dan is weinig verloren.” Klaarblijkelijk was Teresa erin geïnteresseerd die ervaringen, die zij sinds het beëindigen van haar *Vida* meegeemaakt had, nog verder op papier te zetten.

Opdrachtgever

Wij lezen eerst wat Ana de Jesús (Lobera) hierover zegt in haar verklaring naar aanleiding van het proces van Teresa’s zaligverklaring op 5 juli 1597: “Zij schreef mij vaak (vanuit Toledo) over de grote genadegaven die God haar schonk, en dat Zijne goddelijke Majesteit haar de opdracht gegeven had voor ons het boek van de *Verblijven* te schrijven. Zij leefde zozeer van het gebed en van deze opdracht om neer te schrijven wat volgens de wil van de Heer was, dat Hij haar zelfs de titel van het boek ingaf.”¹ Volgens dit getuigenis zou “Zijne goddelijke Majesteit” de eerste opdrachtgever zijn. Hierbij moet natuurlijk de bedenking worden gemaakt dat deze inspraken een bevestiging zijn van wat zij zelf wil. Deze goddelijke opdracht wordt concreet gemaakt door de verordening van twee beroemde *letrados*. De eerste is pater Gracián, die het ons als volgt vertelt: “Toen ik haar overste was en in Toledo vaker met haar over haar geestelijk leven sprak, zei ze mij: ‘O hoe goed is dit punt beschreven in het *Boek van mijn leven*, dat nu bij de inquisitie is!’ Ik zei haar: ‘Wel, omdat wij het niet kunnen hebben, doe een inspanning om je een en ander te herinneren en schrijf een nieuw boek. Beschrijf de leer op een voor iedereen begrijpelijke wijze zonder te vermelden wat je daarnet komt te zeggen. Zo gaf ik haar de opdracht het boek van de *Verblijven* te schrijven. Ik voegde er nog aan toe – om haar nog sterker te overreden – dat zij er ook met doctor Velázquez over moest spreken, want zij ging af en toe bij hem te biechten. Daarop gaf ook hij

¹ *Biblioteca Mística...* 18, blz. 469.

haar de opdracht² – hij stond er zelfs nadrukkelijk op”, zoals wij weer van Ana de Jesús weten, “het boek – *De verblijven* – te schrijven. Dat was wat zij volgens hem te doen had, zoals ik gezegd heb.” Alonso Velázquez, de toekomstige bisschop van Burgo de Osma en van Santiago de Compostella, is dus de tweede *letrado*, die haar opdroeg *De verblijven* te schrijven.

Van pater Gracián weten wij ook hoe zij op deze opdracht reageerde: “Ik wilde er haar heel nadrukkelijk toe overhalen dat zij het boek (...) onder de titel *De verblijven* zou schrijven. Zij antwoordde mij: ‘Waarom wil je dat ik schrijf? De *letrados*, die gestudeerd hebben, moeten schrijven; ik ben dom en weet niet wat ik zeg. Ik schrijf het ene woord na het andere en richt daardoor schade aan; er zijn toch al heel wat boeken over het gebed geschreven. Laat mij in godsnaam spinnen, aan het koorgebed deelnemen en mijn kloosterlijke verplichtingen nakomen, zoals de andere zusters. Ik deug niet om te schrijven; ik heb er noch de gezondheid noch het verstand voor.’”³

Toch is Teresa zo eerlijk na het beëindigen van haar werk te schrijven: “Ook al begon ik met tegenzin neer te schrijven wat hier staat, zoals ik bij het begin zei, toch heeft het mij achteraf grote tevredenheid gebracht en ik beschouw de inspanning die ik geleverd heb, niet als vergeefs, ook al geef ik toe dat het geen grote moeite was.” (Epiloog 1)

Periode van schrijven

.....

Teresa geeft nauwkeurig aan wanneer zij aan dit werk begonnen is en wanneer het voltooid werd: “En zo begin ik vandaag, op het Feest van de Drie-eenheid van het jaar 1577, in dit karmelietessenklooster van de heilige Jozef in Toledo, waar ik verblijf” d.w.z. op 2 juni 1577 (V Proloog 3). Zoals wij al gezien hebben verbleef ze in Toledo sinds 23 juni 1576 onder een soort huisarrest. “Dit geschrift werd beëindigd in het klooster van de heilige Jozef te Ávila, in het jaar 1577, op de vigilie van Sint- Andreas. Tot glorie van God, die leeft en heerst in eeuwigheid. Amen.” (Epiloog 5) Dit zegt de schrijfster in haar nawoord. Dus van 2 juni tot 30 november 1577! Dit is amper zes maanden. Maar als we rekening houden met de door haar vermelde onderbrekingen⁴, dan komen we tot een schrijfperiode van ongeveer twee maanden.

2 *Geciteerd door J.V. RODRÍGUEZ, Castillo Interior, in Introducción a la lectura de Santa Teresa, Madrid, 2002², blz. 467.*

3 *Ibidem.*

4 *4V 2, 1 en 5V 4, 1.*

Wat de uiterlijke omstandigheden betreft was dit voor Teresa een erg bewogen en spannende tijd. We hoeven er alleen maar aan te herinneren dat haar belangrijke helper, de pauselijke nuntius Nicolás Ormaneto, op 18 juni gestorven is. Maar dit verhinderde haar niet dit hoofdwerk van de christelijke mystiek te schrijven. Daardoor werd waarheid wat ze zelf zegt: “Denk niet dat de vermogens, de zinnen en de hartstochten altijd deze vrede genieten. De ziel wel. In de andere verblijven zijn er nog tijden van strijd, beproeving en vermoeidheid. Maar doorgaans ontnemt dit niet de vrede en de rustplaats van de ziel” (7 V 2,10). Het ontbrak haar inderdaad niet aan zorgen en aanvechtingen, maar ze verontrustten haar niet meer in die mate dat ze uit haar eigenlijke middelpunt weggerukt werd. In die zin is dit werk ook een stuk autobiografie.

Werkwijze

De buitengewone wijze waarop dit boek ontstaan is, treedt aan het licht in de uitspraken van de zusters die het hebben meegemaakt. Zo weet Mariá del Nacimiento te vertellen: “Toen de genaamde Moeder Teresa van Jezus het boek dat *Las Moradas* genoemd wordt, schreef, gebeurde dit in Toledo, en zoals deze getuige zei, het was alsof ze pas gecommuniceerd had. Als ze schreef, deed ze dat heel vlug en met zo’n stralende schoonheid op haar gelaat, dat deze getuige zich erover verwonderde. Zij was zo verdiept in wat zij schreef dat niets haar stoorde, ook al ging het er rond haar luidruchtig aan toe. Daaraan herkende deze getuige dat ze de hele tijd dat ze schreef in gebed verzonken was.”⁵ In dit hagiografische verslag klinkt zeker iets door van de hang naar wonderen, eigen aan de barokke mens, maar ook Teresa ziet het zo. Ooit schreef zij: “Mijn onwetendheid maakt het me onmogelijk ook maar iets juist uit te drukken. Heb ik dit gebed goed uitgelegd, dan zie ik duidelijk dat het niet van mezelf komt” (6 V 4,9). Deze overtuiging komt overeen met het feit dat ze zich aan de heilige Geest aanbeveelt: “Om over de vierde verblijven te gaan spreken had ik het erg nodig, zoals ik trouwens al deed, mij aan de heilige Geest aan te bevelen. Ik smeekte Hem voortaan in mijn plaats iets over de volgende verblijven te zeggen opdat je het zoudt begrijpen.” Dit zegt zij aan het begin van de *Vierde verblijven*, want “hier beginnen we de bovennatuurlijke dingen binnen te gaan.” (4 V 1,1) Anderzijds ontbreekt het ook niet aan de tegenovergestelde ervaring, zodat ze kan zeggen: “Want echt, ik voel me soms dwaas wanneer ik het papier in handen neem en daarbij niet weet wat gezegd of waarmee te beginnen.” (1 V 2,7)

5 *Geciteerd door J.V. RODRÍGUEZ, Castillo Interior, blz. 471.*

Ook wanneer pater Gracián haar opgedragen heeft alles op te schrijven “zonder te vermelden wie overkomen is wat je daar zegt,” kan de lezer gemakkelijk merken dat het over haar gaat. Haar leer was haar leven en haar ervaring, zoals ze ook ooit in een brief bekend heeft: “Een van mijn grootste fouten is dat ik inzake het gebed mij bij de beoordeling steeds op mezelf richt. Leid wat de genade betreft niets af uit wat ik zeg, want God zal u een andere bekwaamheid geven dan aan een arm vrouwtje als ik.”⁶ Zo wordt de *Innerlijke burcht* een bijzondere soort autobiografie.

Geadresseerden

.....

In eerste instantie heeft zij natuurlijk haar zusters op het oog, zoals uit de tekst blijkt die als een opschrift boven het gehele werk staat: “Deze verhandeling, ‘*Innerlijke burcht*’ genoemd, schreef Teresa van Jezus, zuster van Onze-Lieve-Vrouw van de Karmel, voor haar zusters en dochters, de ongeschoeide karmelietessen”. Voor hen was zij verantwoordelijk en zij wilde dat zij goed zouden begrijpen wat haar levensideaal en de inhoud van haar leven was. In tegenstelling tot de toen heersende ideeën van de Reformatie, die met de term rigorisme goed kunnen worden samengevat, wilde zij haar zusters verlokken en hen de smaak van haar nieuwe levenswijze geven. In overeenstemming met haar manier van opvoeden was dit *suavidad* – *zachtheid*, die niet alleen tot uiting kwam in uiterlijke zaken zoals de kleine familiale groep, de gemeenschappelijke ontspanning enz. , maar vooral in de vaste overtuiging dat God in elke mens leeft.⁷ Dit dien je voor ogen te houden bij de interpretatie van haar leer om niet tot verkeerde besluiten te komen.

Dat zij dit ernstig nam, dus werkelijk haar “medezusters en dochters” voor ogen had, zelfs met hen een soort dialoog voerde, wordt duidelijk door de frequent voorkomende aansprekingen. Niet minder dan 108 keer wendt zij zich met verschillende aansprekingen tot hen: zusters (54 keer), mijn zusters (3 keer), zusters van mij (6 keer), O zusters (2 keer), O mijn zusters (2 keer), dochters (25 keer), dochters van mij (10 keer), mijn dochters (1 keer), mijn zusters en dochters (1 keer). Op het einde bevestigt zij dit nogmaals en moedigt zij hen aan om op een heel persoonlijke wijze in deze burcht binnen te treden alsof ze daarmee wil zeggen: voor jullie is dit geschreven! “Als ik terugdenk aan het strenge slot waarin je leeft, de weinige ontspanning die je hebt en hoe sommige van je huizen ook niet aan het nodige voldoen, geloof ik, mijn zusters, dat je opbeuring zult vinden in het

6 Brief aan pater Gonzalo Dávila (juni 1578).

7 In haar Constituties geeft Teresa de novicenmeesters deze raad: “Niets mag zij over het hoofd zien, want het is haar taak zielen te vormen waarin de Heer wil wonen.” (nr.39)